

Autorov postoj k používaniu modelov v sociologických výskumoch je kladný. Je však proti samoučelnému používaniu matematiky a zdôrazňuje nutnosť správnej teoretickej koncepcie ako východiska každého modelovania.

Správne využitie techniky modelovania v sociologických výskumoch prispeje k lepšiemu poznaniu zákonitosti socialistickej spoločnosti na prechode ku komunizmu.

(jP)

● PREŽÍVA MODERNÝ ČLOVEK KRÍZU?

Predstavitelia rôznych buržoáznych filozofických smerov už dlhší čas hovoria o akejsi kríze človeka, v ktorej sa nachádza v dôsledku všeobecnej technizácie ľudského života. Ak vraj nemá človek a vôbec celé ľudstvo prepadnúť všeobecnej skepse a fatalizmu, musí nájsť nejaký istý a pevný bod vo svojom živote i vo svojich dejinách. Takýmto bodom má byť viera v boha, ktorá má dať človeku zmysel života a má mu byť racionálnym a mravným kompasom, ktorý ho vyvedie zo zmätkov dnešnej doby. Nebolo by treba venovať podobným názorom väčšiu pozornosť, keby sa táto kríza nepodávala tak, ako by kríza vládnúcich tried bola krízou celej ľudskej spoločnosti a keby sa východisko z nej nehládalo v náboženstve. Existencia náboženstva v našej spoločnosti núti, aby dnešný moderný človek mal o tomto jave správny názor.

Autor práce *Moderní člověk a náboženství* J. Kyselý (Praha, SNPL 1962, 141 s.) sa zamýšľa nad príčinami existencie náboženstva vo vyspelých moderných spoločnostiach. V prvej časti práce venuje pozornosť sociálnym a gnozeologickým koreňom náboženstva v triednej spoločnosti. Podáva prehľad o rôznych filozofických smeroch na Západe, ktoré sa v podstate od seba neodlišujú, slabosti ktorých však teológovia využívajú na zdôvodnenie nevyhnutnosti existencie náboženstva. Avšak náboženstvo vo svojej pôvodnej forme môže už dnes ťažko čeliť marxistic-

kej filozofii. Preto sa náboženstvo snaží prispôbovať súčasným podmienkam. Táto metamorfóza súčasného náboženstva prebieha tak v teológii, ako aj v oblasti mravnej i sociálnej a výsledok sa má prejavíť v oblasti politickej, kde by náboženstvo malo upevniť ideologickú a politickú jednotu frontu reakčných síl proti socializmu a vzrastajúcim snahám o socializáciu v pokrokovom hnutí na Západe.

Hlavné ťažisko práce však spočíva v skúmaní príčin existencie náboženstva v socialistickej spoločnosti. Vychádza zo skutočnosti, že vedomie sa oneskoruje za spoločenským bytím a že ľudské vedomie neodráža celkom presne svoje spoločenské bytie. „Človek vstupuje do nových spoločenských vzťahov s istými pozostatkami starého myslenia, starej morálky a zvykov, starých noriem počínania, predstáv o občianskej zodpovednosti a názorov o svete. Tie spôsobujú, že človek postavený do nových ekonomických podmienok a výrobných vzťahov sa často subjektívne cíti s nimi v rozpore, lebo revolučné premeny spoločenských vzťahov znamenajú aj revolučnú zmenu v jeho postavení v spoločnosti, v jeho sociálnom a funkčnom živote“ (s. 67). Toto ťažké revolučné pretváranie využíva náboženstvo na svoje vegetovanie a vyberá si práve všetky rozporné momenty, ktorých negatívna stránka pomáha pretrvávaniu náboženstva v socialistickej spoločnosti. Autor venuje tiež pozornosť mylným názorom na náboženstvo a socialisticкую spoločnosť. Domnieva sa, „že zredukovať náboženstvo v našich pomeroch len na generačný negativizmus a prostý predsudok, je isté zjednodušenie, ktoré podceňuje vplyv náboženstva na životný postoj nášho človeka“ (s. 69). Nepokladá za správny názor, že v našej krajine sú už plne zlikvidované všetky objektívne sociálne vplyvy, ktoré by mohli napomáhať oživeniu náboženských predstáv.

Autor zdôrazňuje myšlienku, že náboženstvo sa prispôbuje nielen na Západe, ale aj u nás, aj keď má pre to oveľa ťaž-

šie podmienky. Náš boj s náboženstvom musí prihliadať na tieto rôzne formy prispôsobovania sa náboženských prežitkov a musí vychádzať zo špecifických zvláštností tej-ktorej oblasti. Pomáhame tak človeku zbavovať sa jeho vlastných fantastických predstáv a ilúzií, hlavne však zbaviť ho pomerov, ktoré takéto škodlivé názory plodia a udržiujú.

Moderný človek teda neprežíva duševnú krízu, lebo namiesto náboženského svetonázoru má svetonázor, ktorý mu umožňuje duševne rásť a rozvíjať naplno morálne hodnoty.

B.-j.

● O ŠPECIFIKE NÁBOŽENSTVA.

V poslednom čísle „Otázok marxistickej filozofie“ za minulý rok sa čitatelia mali možnosť oboznámiť s článkom D. M. Ugrinoviča „Náboženstvo a umenie.“ Tento článok bol kapitolou práce, ktorá nedávno vyšla. Hneď úvodom treba povedať, že Ugrinovičova brožúra „O špecifike náboženstva“* je svojou problematikou ako aj výkladom veľmi zaujímavá, svieža a kritická, zaoberá sa problémami dosiaľ dostatočne nerozpracovanými. Pozornosť autora sa sústreďuje na vyjasnenie zvláštností náboženstva ako formy spoločenského vedomia, jeho miesta a úlohy v spoločnosti.

V kapitole „Sociálne základy existencie náboženstva“ sa nastoľuje otázka správnej definície náboženstva. Autor tu vystupuje proti jednostrannému prístupu k náboženstvu, ktorý sa často vyskytuje v populárnej literatúre, keď sa na jednej strane poukazuje na špecifiku náboženských predstáv a oddelene na jeho sociálne korene. Marxistická definícia náboženstva musí zahŕňať zvláštnosť náboženského odrazu (jeho fantastičnosť), ale zároveň aj objekt odrazu — určitú stránku spoločenského bytia (nadvládu podmienok života nad

ľuďmi). Autor rozoberá sociálne korene náboženstva a v závere kapitoly podáva kritiku jedného zo smerov súčasnej buržoáznej sociológie, nemeckej školy „sociológie náboženstva“.

V kapitole „O špecifike náboženských predstáv. Náboženská ideológia a náboženská psychológia“ autor nastoľuje jeden zo zaujímavých, složitých a málo jasných problémov — úloha emócií v náboženskom komplexe. Ugrinovič vychádza z toho, že náboženské vedomie jestvuje nielen vo forme náboženskej ideológie (predovšetkým teológie), ale aj ako náboženská psychológia („všedné vedomie“ masy veriacich). V súčasnej buržoáznej „psychológii náboženstva“ autor rozlišuje dva základné smery: empirický a teologický, ktoré majú spoločný metodologický nedostatok. Skúmajú totiž psychologický stav veriacich odtrhnutu od spoločenských podmienok, ktoré náboženské vedomie vyvolávajú.

Zvláštnosť emocionálnych prežitkov veriacich spočíva v ich objekte, v zameraní citov veriacieho. Autor túto otázku ilustruje príkladmi rozboru „náboženského“ strachu a „náboženskej“ lásky. Pochopenie a preskúmanie emocionálneho prvku v náboženstve má mimoriadne dôležitý dosah pre prax vedeckoateistickej výchovy.

Ďalej autor venuje pozornosť rozboru náboženského kultu, neoddeliteľnej súčasťou každého náboženstva. Podtrhuje, že určujúcim prvkom náboženstva sú náboženské predstavy, že kult vystupuje ako druhotný, odvodený. Určité konanie ľudí nadobúda špecificky náboženský význam a zmysel iba na základe náboženských predstáv. Avšak úloha náboženských obradov je neobyčajne veľká — neustále obnovovať, usilovať a upevňovať náboženské predstavy, nálady a city veriacich. Obrady formujú zvyky a návyky ľudí a sú v porovnaní s náboženskými predstavami ešte konzervatívnejšou silou, ktorá sa ťažko prekonáva.

Veľkú pozornosť D. M. Ugrinovič venuje vzťahu náboženstva a iných foriem spoločenského vedomia. Poukazuje tiež

* D. M. Ugrinovič: O špecifike religii, Izd. MGU, 1961, str. 155.